

EĞİTİM EKOSİSTEMİNDE GİRİŞİMCİLİĞİN YERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Ayşe Ahsen TALU*

Erdoğan TEZCİ**

Derleme Makalesi

ÖZ

Günümüzdeki teknolojik dönüşümler, toplumsal değişimler ve ekonomik belirsizlikler, bireylerin yalnızca bilgi sahibi olmalarını değil; yenilikçi, proaktif ve stratejik düşünebilen bireyler olarak yetiştirmelerini zorunlu kılmaktadır. Bu yetkinlikler, girişimcilik becerileriyle doğrudan ilişkilidir. Girişimcilik, iş kurma potansiyelinin ötesinde yenilikçilik, problem çözme, karar alma ve inisiyatif kullanma gibi çok boyutlu becerileri kapsayan bir süreçtir. Bu becerilerin gelişimi, öğretmenin sınıf içi öğrenme ortamını nasıl düzenlediğiyle yakından ilişkilidir. Öğretmenler, öğrencilerin girişimcilik potansiyellerini ortaya çıkarmaya yönelik etkinlikler düzenleyerek onları girişimci eğitim ekosisteminin bir parçası hâline getirebilir. Bu çalışma, girişimciliği çok disiplinli bir alan olarak ele almakta ve eğitimin bu süreçteki rolünü incelemektedir. Ulusal ve uluslararası literatürün incelenmesine dayanan bu derleme, girişimci bireylerin yetiştirilmesinde eğitim sistemlerinin yeniden yapılandırılmasının önemine dikkat çekmektedir. Girişimci okul ve sınıf ortamlarının oluşturulması, öğrenme süreçlerinin girişimcilik odağında kurgulanması, paydaşlar arası iş birliğinin güçlendirilmesi, girişimci eğitim ekosisteminin temel bileşenleri olarak öne çıkmaktadır. Girişimcilik ve eğitim ilişkisinin bütüncül bir bakış açısıyla ele alındığı çalışmada, girişimci bireylerin eğitim yoluyla nasıl yetiştirilebileceğine ve bu sürecin kurumsal düzeyde nasıl desteklenebileceğine yönelik öneriler sunulmaktadır. Gelecekte girişimci eğitim ekosistemi kavramını derinlemesine inceleyen araştırmaların artırılması, politika yapıcılar ve eğitim kurumları için daha etkili stratejiler geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Girişimcilik, Girişimcilik Eğitimi, Girişimcilik Becerisi, Girişimci Eğitim Ekosistemi

Yasal İzinler: Çalışmada yalnızca kamuya açık bilgiler kullanılması ve insandan veri toplanılmaması sebebiyle, etik kurul izni gerektirmeyen çalışmalar arasında yer almaktadır.

*Arş. Gör. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, ahsentalu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7515-5301

**Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, erdogan.tezci@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-2055-0192

A STUDY ON THE PLACE OF ENTREPRENEURSHIP WITHIN THE EDUCATION ECOSYSTEM

Review Article

ABSTRACT

In today's world, technological transformations, social changes, and economic uncertainties require individuals not only to possess knowledge but also to think innovatively, proactively, and strategically. These competencies are closely linked to entrepreneurial skills. Entrepreneurship goes beyond starting a business; it encompasses a broad set of skills such as innovation, problem-solving, decision-making, and taking initiative. The development of these skills is closely related to how teachers manage the learning environment in the classroom. By organizing activities that promote creativity and problem-solving, teachers can help students become active participants in the entrepreneurial education ecosystem. This study examines entrepreneurship as a multidisciplinary field and explores the role of education in fostering entrepreneurial individuals. Based on a review of national and international literature, it highlights the importance of restructuring education systems to support entrepreneurial competencies. Creating entrepreneurial school and classroom environments, designing learning processes with an entrepreneurial focus, and strengthening collaboration among stakeholders are identified as key components of the entrepreneurial education ecosystem. By adopting a holistic perspective on the relationship between entrepreneurship and education, this study offers strategic recommendations on how entrepreneurial individuals can be educated and how this process can be institutionally supported. Further research on the concept of the entrepreneurial education ecosystem is essential for developing more effective strategies for policymakers and educational institutions.

Keywords: Entrepreneurship, Entrepreneurship Education, Entrepreneurial Skills, Entrepreneurial Education Ecosystem

Legal Permissions: The study is among the studies that do not require ethical committee approval, since it only uses publicly available information, and no data is collected from humans.

1. GİRİŞ

İş dünyasında görülen dönüşüm, teknolojik gelişmeler, küreselleşmenin etkileri ve önemli küresel olaylar (COVID-19 ve göçler gibi) tüm dünyanın büyük bir dönüşüm sürecinde olduğunu göstermektedir. Bu değişim ve gelişmeler iş piyasasındaki belirsizlikleri beraberinde getirmektedir. Bu açıdan kariyer seçeneklerinin değerlendirilmesi insanların çevreye uyum ve adaptasyon becerilerinin sağlanması ve başarı için girişimci bir yapıya ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir (UNESCO, 2020). Girişimcilik eğitimi ve faaliyetleri, daha güçlü bir girişimcilik iklimi oluşturarak bireylerin girişimci kariyerler seçme isteğini artırmaktadır (Pita vd., 2021). Girişimci bir yaklaşım sadece yeni bir iş kurmakla sınırlı değildir; aksine çok daha geniş alanlarda etkisi olduğu bilinmektedir (Binks vd., 2006). Girişimcilik, bir düşünme biçimidir; tehditlerden çok fırsatlara odaklanan bir bakış açısını ifade etmektedir (Krueger vd., 2000). Krueger ve diğerleri'nin bakış açısıyla girişimcilik, bireyin fikir olarak hazır olma ve beraberinde eyleme geçme potansiyeliyle açıklanabilir.

Uluslararası rekabetin sağlanmasında, ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin artmasında, iş fırsatlarının çoğalmasında ve sosyo-ekonomik gelişmelerde girişimciliğin etkili bir güçtür. 21.yy, her anlamda girişimciliğin öneminin daha iyi anlaşıldığı ve bu potansiyelin giderek artacağı bir dönemdir (Kedikli vd., 2020). Bu nedenle de girişimcilik, eğitimin temel konularında biri haline gelmeye başlamıştır. Girişimcilik eğitimi, bir ülkenin sosyo-ekonomik büyüme ve gelişmesi ile modern eğitim sisteminin kilit sorunlarından biri olarak algılanmaktadır (Alparslan vd., 2017). Ekonomik değerin üretilmesi için girişimci bireylere gereksinim duyulmaktadır. Ayrıca ülkelerin sürdürülebilir büyümesi açısından da girişimcilik önemlidir. Ekonomik değer üretmek, sosyal ve kültürel değerlerinde gelişimine katkı sunar.

Girişimcilik, problemlere yenilikçi ve özgün bir bakış sağlar. Risk almak, yeni iş ve fikirleri hayata geçirmek, kaynakları etkili ve verimli kullanmak için girişimci bireylere ihtiyaç duyulmaktadır. Girişimci bireyler, fırsatların varlığına inandıkları doğrultuda eyleme geçerler. Fırsatların belirsizlikler barındırması, harekete geçip-geçmeme noktasında karar almayı gerektirir. Bireylerin bu belirsizliklerle baş edebilmesi ön bilgiye sahip olması ve motivasyonun varlığı ile mümkündür (Kauffman, 2017). Girişimcilik eğitiminin verilmesi gerektiğine dair düşünceler (Selanik Ay ve Acar, 2016) girişimci bireyler yetiştirme sürecinin kurumsallaşmasıyla ilişkilidir. Söz konusu kurumsallaşma okullarda verilen girişimcilik eğitimi ile açıklanabilir. Girişimcilik becerilerinin gelişmesi için de okulların uygun koşullara sahip olması önemlidir. Devlet politikaları, destek programları, teşvik uygulamaları ile eğitimde girişimcilik becerisini geliştirilmeye yönelik adımlar atılmaktadır. Bu sayede ülkelerin ekonomisine katkıda bulunulabileceği söylenebilir (Tarhan, 2019).

Girişimcilik özelliklerini etkileyen çok sayıda bireysel ve çevresel faktörden bahsedilmektedir. Bireylerin eğitim düzeyi, aile geçmişi, piyasanın fırsatları ve girişimci bireylerin kişilik özellikleri olmak üzere girişimcilik davranışlarını etkileyen değişkenlerden bahsedilebilir (Gürol ve Atsan, 2006). İlkokuldan itibaren eğitim sistemine entegre edilen girişimcilik, öğrencilerin yenilikçilik potansiyelini geliştirmek için gerekli niteliklerin ve becerilerin kazanılmasında önemli bir rol oynar (de Pablo Valenciano vd., 2019). Aynı zamanda eğitim alanında, yeniliği getiren bireyler de “girişimci” olarak kabul edilir ve eğitim liderleri olarak tanımlanırlar. Eğitim girişimcileri, değişimleri başlatan, değişimlere tepki veren ve motivasyonu yüksek bireylerdir (Lăcătuș ve Stăiculescu, 2016). Sosyo-ekonomik ve siyasi açıdan bakıldığında, “girişim kültürü”nün oluşması, toplumdaki ekonomik sorunların çözümüne ilişkin önemli bir adımdır. Girişimci kültürde yetişmiş bireyler, ekonomik refah, istihdam ve kaliteli yaşam için katkı sağlayan paydaşlar haline gelmektedirler (Matlay, 2005).

Literatürde ilköğretim (de Lourdes Cárcamo-Solís vd., 2017; Oosterbeek, vd., 2010; Yurtseven, 2020), lise (Aggarwal ve Shrivastava, 2021), üniversite (Bulut ve Aslan, 2014; Roslan vd., 2022; Özdemir, 2016) düzeylerinde girişimcilik konusunun analiz edildiği çalışmalara rastlanmıştır. Yaman (2023) ise okul öncesinde ise girişimcilik konusunu sosyal girişimcilik açısından ele alınmıştır. Aynı zamanda farklı alanlarda eğitim programlarında girişimciliği ele alan çalışmalara (Göktaş ve Parmaksız, 2019; Hoti vd., 2024; Kleppe, 2002; Tiberius ve Weyland, 2024; Yurtseven vd., 2021) da bulunmaktadır. Ayrıca bu konuda gerçekleştirilen sistematik taramalar (Amalia ve von Korfflesch, 2021; Carpenter ve Wilson, 2022) konuya ilişkin eğilimlerin ortaya konulması açısından önemlidir.

Bu çalışmalar dışında girişimcilik ve yaratıcılık (Camacho-Miñano ve del Campo 2017; Hidayatulloh ve Ashoumi, 2022; Osmani vd., 2022; Shi vd., 2020), girişimcilik ve problem çözme (Bianchi ve Verganti, 2021; Hyytinen, 2021; Hsieh vd., 2007; Kim vd., 2018) ilişkisini ele alan çalışmalar da düşünme becerileri açısından konunun ele alındığını kanıtlamaktadır. Ayrıca Kaya-Capocci ve diğerleri (2025) ise çalışmalarıyla STEM (Science-Fen, Teknoloji-Technology, Mühendislik-Engineering ve Matematik-Mathematics) eğitimi girişimcilik bağlamında ele alarak problem çözme becerisinin gelişimine odaklanmıştır.

Literatür taramasıyla anlaşıldığı üzere girişimcilik disiplinlerarası bir konu olarak farklı alanlardan araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Bu çalışma kapsamında incelenecek olan “girişimci eğitim ekosistemi” kavramı ise son yıllarda sıklıkla çalışan bir konu olarak gündemdedir (Belitski ve Heron, 2017; Liu vd., 2021; Sheng ve Wang, 2022; Wang vd., 2021). 21.yy becerilerinden biri olan girişimciliğin önemi ve bu açıdan girişimci bireylere duyulan ihtiyaç eğitim sistemine entegre edilmiş girişimcilik becerisinin önemini ortaya koymaktadır. Çalışma kapsamında girişimcilik ve eğitim arasındaki ilişkiye odaklanılmasının bir gerekçesi de bu husustur. Bu çalışmanın amacı, çok disiplinli bir alan olan girişimciliğin eğitim-girişimcilik ilişkisi, eğitimin girişimci bireyler yetiştirilmesindeki rolü ve girişimci eğitim ekosistemi konularının analiz edilmesi olarak belirlenmiştir.

2. YÖNTEM

Bu çalışmada geleneksel derleme (traditional review) yöntemiyle girişimcilik literatürü incelemiştir. Girişimcilik, girişimcilik ve eğitim ve girişimci eğitim ekosistemi anahtar kavramları odağında çeşitli veri tabanlarında (ERIC, Web of Science, Scopus, Eric ve Google Scholar) gerçekleştirilen tarama ile girişimcilik konusu “eğitim” perspektifinden ele alınmıştır. Özellikle “girişimci eğitim ekosistemi” kavramıyla ilgili çalışmaların sınırlı olması çalışmanın bu kavram ekseninde yürütülmesi noktasında fikir sağlamıştır.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Bir Kavram Olarak “Girişimcilik”

Ekonomik, sosyal ve kültürel olarak rekabetin her yeni günde yeni bir boyut kazandığı bilinmektedir. Bu ortamda bireylere yönelik beklentiler ve sahip olması istenen niteliklerde de değişimler görülmektedir (Balçın, 2024). Bu açıdan 21.yy. becerilerinden biri olan girişimciliğin son yıllarda daha da önemsenmektedir. “Girişimcilik” akademik açıdan çok köklü bir geçmişe sahiptir (Audretsch, 2012). Girişimcilik alanında 'girişimcilik' terimine ilişkin tek ve herkes tarafından kabul görmüş bir tanım bulunmamaktadır.

Temelde ekonomi alanına özgü olan “teşebbüs” kavramı günümüzde girişim ve “müteşebbis” kavramı ise girişimci olarak kullanılmaktadır. Girişim (enterprise) bir işi yapmak üzere eyleme geçme, girişimci (entrepreneur) ise bu durumda girişken bir şekilde rol almak isteyen kişi olarak

tanımlanabilir. Aytaç ve İlhan’a (2007) göre ekonomik kaynakların kullanıma ilişkin bireylerin eylemleri ya da eylemde bulunma durumlarıdır. Say (1816) girişimciyi “Tüm üretim araçlarını bir araya getiren ve ürünlerin değerinde... kullandığı tüm sermayenin yeniden oluşumunu, ödediği ücretlerin, faizin ve kiranın değerini, ayrıca kendisine ait olan kârı bulan kişi” olarak tanımlamıştır (Say, 1816, s.28–29’dan akt. Dana, 2007).

Daha genel bir perspektiften, Sijde ve diğerleri (2008) ise girişimciliği “fırsatları gerçekleştirme süreci” veya “yetkinlikler kümesi” olarak tanımlanmaktadır. Girişimci birey profili ise “Gerekli durumlarda ilk adımı cesurca atan bir kişilik gösterir” olarak tanımlanmıştır (MEB, 2024, s.8). Bu açıdan girişimci bireyler, bir iş-fırsat ya da faaliyeti gerçekleştirmeye yönelik olumlu bir tutuma sahiptir. Aynı zamanda hızlı karar alma becerisine sahiptir. Girişimcilik yeteneği, yenilikçi olma, yaratıcı olma, risk alma ve onları yönetmek, yapabilirim düşüncesine sahip olmak ve fikirleri gerçekleştirme dürtüsüne sahip olmak” (Department for Education, 2010, s.6) olarak tanımlanmıştır. Bu yeteneğin geliştirilmesi eğitimle mümkün olabilir. Holland’a (1997) göre girişimci kişilik tipi, “Birlikte çalıştıkları kişilere etki etmeyi ve yönlendirmeyi seven, liderlik ve konuşma yetenekleri olan kişilerdir. Kişiler arası etkileşimlerde ve finansa yönelik çalışmalarda risk almaktan ve rekabetten hoşlanırlar” (Zel, 2001). Bazı kişiler diğerlerine göre daha girişimci özelliklere sahip olarak doğarsalar da girişimcilik becerilerinin geliştirilebileceği unutulmamalıdır.

Girişimcilik ekonomik boyutu olan bir kavram olmasının yanında sosyal fayda sağlayan bir olgu olarak da tanımlanmıştır. Sosyal fayda sağlama açısından girişimcilik zihinsel değişim oluşturma süreci olarak ifade edilmekte ve bu boyutuyla sosyal girişimcilik kavramı ortaya çıkmaktadır (Yılmaz, 2014). Sosyal girişimciler, çevreye karşı duyarlı davranırlar ve yardım amaçlı faaliyetlerde bulunurlar (Nurullayevna ve Axadovna, 2025). Anlaşılabileceği üzere sosyal fayda sağlamaya yönelik girişimcilik eğitimi, okul öncesinden yükseköğretime okullarda sosyal girişimci yetiştirmeye katkı sağlamaktadır.

3.2. Eğitim ve Girişimcilik

Neck ve Greene’ne (2011) göre girişimcilik, karmaşık, kaotik ve doğrusal olmayan bir süreçtir. Eğitimciler, öğrencilerin keşfe dayalı düşünme ve uygulama becerilerini geliştirerek, belirsizliğin yüksek olduğu ortamlarda başarılı olmalarını sağlamalıdır (Neck ve Greene, 2011, akt. Carpenter ve Carpenter, 2021). Bu nedenle eğitim ortamında başarılı ve iş hayatlarında üretken bireyler olmaları için eğitimde girişimciliğin önemine vurgu yapılmaktadır. Ülkelerin ekonomik anlamda kalkınması ve gelişimin sürdürülebilmesi açısından bireylerin girişimci özelliklere sahip olması önemlidir. Girişimci bireyler, değişen koşullara adapte olma ve ekonomiye katkı sağlama özellikleri ile ülkelerinin gelişmelerinde pay sahibidir. Bu sayede ülkeleri için ekonomik bir değer de oluşturmaktadırlar (Durukan, 2006). Girişimci bireyler yetiştirmeye yönelik gerçekleştirilen girişimcilik eğitimi, çok disiplinli, dinamik ve gelişim aşamaları olan karmaşık bir alandır. Farklı düşünce ekolleri, girişimciliğin çeşitli yönlerini ortaya koyarak öğrencilere farklı bağlamlarda yenilik yapma becerisi kazandırmayı hedeflemektedir. İşletme, ekonomi, hukuk, psikoloji, teknoloji ve sosyoloji gibi disiplinlerin entegrasyonu, girişimcilik eğitiminde bütüncül bir öğrenme ortamı sağlamaktadır (Dobra-Constantinescu vd., 2024). Girişimciliğin disiplinlerarası bir alan olması nedeniyle bireylerin çok yönlü gelişimine ihtiyaç duyulduğundan söz edilebilir.

Özellikle gelişen ekonomiler için girişimciliğin desteklenmesi, ekonomik gelişim ve fırsatların değerlendirilmesi açısından önemlidir. Girişimcilik ile ilgili eylemler kalkınmaya yönelik faaliyetlere kaynaklık etmektedir. Ayrıca istihdamın artmasına da girişimcilik faaliyetleriyle ilişkilidir. Girişimciliğin pozitif özellikleri göz önünde bulundurulduğunda bireylerin girişimciliğe teşvik edilmesi gerekmektedir (Korkmaz, 2012). Girişimcilik, öğrencilerin hem

sosyal yaşamlarına hem de iş bulma süreçlerine katkı sağlayan önemli bir beceridir. Öğretmenlerin sınıf içinde girişimciliği destekleyici etkinlikler yapması önemlidir. Ayrıca sınıf dışında bu becerinin geliştirilmesine yönelik uygulamalar da ortaya konulmalıdır (Selanik Ay ve Acar, 2016). Girişimcilik becerilerinin geliştirilmesine yönelik uygulamalar eğitim programlarında yer alsa da bu becerinin kazandırılması için okul dışı zamanlarda yapılan etkinliklerin de faydalı olacağı söylenebilir.

Girişimcilik okullarda ve okul dışı ortamlarda farklı yöntem ve tekniklerden yararlanılarak öğretilmektedir. Martin ve Iucu (2014) Avrupa’da girişimciliğin öğretilmesine yönelik dört farklı yol izlendiğini belirtmektedir:

- Teorik bir ders olarak girişimcilik becerisi ve teknik bilginin öğretilmesi,
- Program dışı bir konu olarak gönüllüğe dayalı uygulamaların gerçekleştirilmesi,
- Programda yer alan resmi bir ders yoluyla girişimcilik ile ilgili becerilerin geliştirilmesi,
- Kamu veya özel sektör aracılığıyla yetişkin eğitim kursunun düzenlenmesidir.

Girişimciliğin öğretilebileceği anlayışı doğrultusunda farklı yöntem ve tekniklerden faydalanılmaktadır. Bu durum girişimcilik eğitiminde tek bir yöntem olmadığını da hatırlatmaktadır. Girişimcilik fenomenin net bir tanımının olmaması durumu girişimcilik eğitimi için de geçerlidir (Bulut ve Aslan, 2014). Girişimcilik eğitime yönelik kavramsal karmaşa eğitimciler açısından belirsiz bir süreç işaret etmektedir. Temelde dikkat edilmesi gereken ise girişimcilik eğitimi ile girişimci ruhun desteklenmesidir (Tarhan, 2021). Örneğin üniversitelerde girişimcilik eğitimi ile ilham verilen öğrenciler, girişimcilğe yönelik kariyer planı oluşturma noktasında istekli olabilirler (Dalboy vd., 2023). Girişimcilik eğitimin doğasında herhangi bir fırsat oluştuğunda bireyin harekete geçebilmesine ilişkin içsel motivasyona sahip olması yer almaktadır. Pek çok araştırmacı, üniversitelerin mezunları girişimcilğe yönlendirme konusundaki rolüne odaklanmıştır (Barba-Sánchez vd., 2022; Kuckertz ve Wagner, 2010; Lu vd., 2021; Zhang vd., 2014). Temelde girişimci üniversite anlayışı, bilgi paylaşımını merkeze alan süreçleri öne çıkarmaktadır. Bu doğrultuda üniversitelerin, geleneksel eğitim programlarını ve öğretim yaklaşımlarını yeniden yapılandırmaları gerekmektedir. Böylece, öğrencilerin fikir üretiminden başlayarak bu fikirleri geliştirme, iş modeli oluşturma ve ticarileştirme aşamalarına kadar ilerledikleri girişimcilik odaklı bir öğrenme ortamı desteklenmiş olacaktır (Secundo vd., 2021).

3.3. Bir Süreç Olarak Girişimcilik ve Girişimciliğin Geliştirilmesi

Beceriler, yalnızca bireyin temel ve doğuştan gelen yetenekleriyle sınırlı değildir. Beceriler, eğitim, pratik ve deneyim yoluyla geliştirilmesi gereken performans nitelikleri olarak kabul edilmektedir (Adeyemo, 2009). İşlek ve Yeşilpınar Uyar’a (2024) göre girişimcilik birçok üst düzey düşünme becerisiyle ilişkilidir. Örneğin yaratıcılık, problem çözme ve analitik düşünme gibi becerilerin girişimcilik özelliklerinin geliştirilmesinde etkili olduğu bilinmektedir. Girişimcilik eğitimi ve 21.yy. becerileri bağlamında beşeri sermayenin geliştirilmesinde ana unsur öğrencilerdir (Ghafar, 2020).

Farklı eğitim kademelerinde bireylerde girişimci özelliklerin geliştirilmesine yönelik süreçler yürütülmektedir. Örneğin birçok Avrupa ülkesi ve Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) uygulanan “Junior Achievement Young Enterprise student mini-company (SMC)” programıyla başarılı sonuçlar elde edildiğine dair kanıtlar vardır (European Commission, 2006) Üniversiteler ise girişimcilik anlayışının kazandırıldığı, yeni fikirlerin keşfedildiği ve yaratıcı düşünme becerilerinin geliştirilmesini sağlayan eğitim kurumlarındandır. Bireylerin ekonomik hayata katılımları için iş bulmaları ve girişimci bir anlayışla iş olanakları üretmeleri de beklenmektedir. Anlaşılabilirliği gibi girişimcilik eğitimi, girişimci bir anlayış kazandırma ve

girişimcilikle ilgili becerilerin geliştirilmesine yönelik bir programdır (Saputra vd., 2023). Girişimcilik eğitime yönelik eğitim programları, girişimcilik becerilerinin öğretilmesi için öğretmenlere rehberlik edecektir. Özellikle girişimciliğin kompleks yapısı, girişimcilik eğitiminin belli bir plan dahilinde yürütülmesi zorunluluğunu ortaya koymaktadır.

Yurtseven'e (2020) göre ilköğretim düzeyinde girişimciliğin, girişimcilik kavramının doğasında yer alan ekonomik süreçlerle ilişkilendirilmemesi gerekmektedir. İlköğretimde girişimciliğin içeriği, yeni fikirler üretme, fırsatları değerlendirme, değişimler yapma, başarı duygusunun hissedilmesi, cesaretle birlikte risk alarak hedeflere ulaşma, kararlı ve sabırlı olma ve çeşitli etkinlikler ortaya koyma gibi becerileri içermektedir. 21. yy becerilerinden yaşam ve kariyer becerisi de yine profesyonel girişimcilik ile ilişkili kavramlar olarak dikkat çekmektedir (Budi ve Farcis, 2021). Girişimcilik becerisi, bireylerin iş kurma, yeni fırsatlar yaratma ve yenilikçi çözümler geliştirme yeteneğidir. Bu beceri, girişimci bir zihniyetin gelişmesi ve uygulanması için gerekli olan çeşitli temel bileşenlerden oluşur. Girişimcilik becerisinin temel bileşenleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Girişimcilik Becerisi Temel Bileşenleri

Bileşenler	Kaynak
Yaratıcılık ve İnovasyon	Schumpeter (1934)
Risk Alma ve Belirsizlikle Baş Etme	Knight (1921)
Karar Verme ve Problem Çözme	Drucker (1985)
İletişim Becerileri	Gartner (1988)
Liderlik ve Takım Yönetimi	Kuratko (2007)
Finansal Okuryazarlık	Timmons (1999)
Ağ Kurma ve İlişki Yönetimi	Granovetter (1973)
Esneklik ve Öğrenmeye Açıklık	Sarasvathy (2001)

Tablo 1'de girişimcilik becerisini oluşturan temel bileşenler kaynaklarıyla birlikte sunulmuştur. Girişimciliğin temel bileşenlerinin, karmaşık bir beceri seti olduğu söylenebilir. Ayrıca bu beceriler farklı alanlarda yetenekler setini de kapsamaktadır. Bu beceri seti, girişimci bireylerin eğitiminde bir referans noktasıdır. Başka bir ifade ile girişimci bireylerin yetiştirilmesine yönelik programlar açısından bir rehberdir. Her bir bileşen kendi içinde bir dizi alt bileşen içerebilir. Yaratıcı düşünme ve inovasyon, bireyin yeni ve orijinal fikirler ve çözümler üretme becerisidir. Sorunlara çeşitli açılardan bakmayı ve sorunları fırsata çevirerek yenilikçi çözümler üretmeyi sağlar. Bu beceri analiz, beyin fırtınası, araştırma ve değerlendirme gibi becerileri içerir.

3.4. Girişimci Eğitim Ekosistemi Nasıl Oluşturulabilir?

Girişimci ekosistemi kavramı uzun yıllardır kullanılıyor olsa da girişimci eğitim ekosistemi (entrepreneurship education ecosystem) kavramı Brush'un (2014) "Exploring the Concept of an Entrepreneurship Education Ecosystem" (Girişimcilik Eğitimi Ekosistemi Kavramının Keşfi) isimli çalışmasında yer almıştır. Brush, bu çalışmasıyla okulların içsel girişimciliğin eğitim ekosistemlerini geliştirmede üstlenebileceği çeşitli rollere ilişkin sınıflandırmalarda bulunmuştur. Girişimciliğin öğretilebileceği ön bilgisiyle öncelikle bilinmesi gereken, girişimciliğin yaparak-uygulamada- gelişen bir beceri olduğudur (Sijde vd., 2008). Bu açıdan eğitimciler, öğrencilerin girişimciliğe dair gerçek deneyimler elde etmesine odaklanmalıdır. Ayrıca girişimci eğitim ekosisteminin oluşması için girişimcilikle ilgili beceriler okullarda derslere entegre edilmelidir (Balçın, 2024).

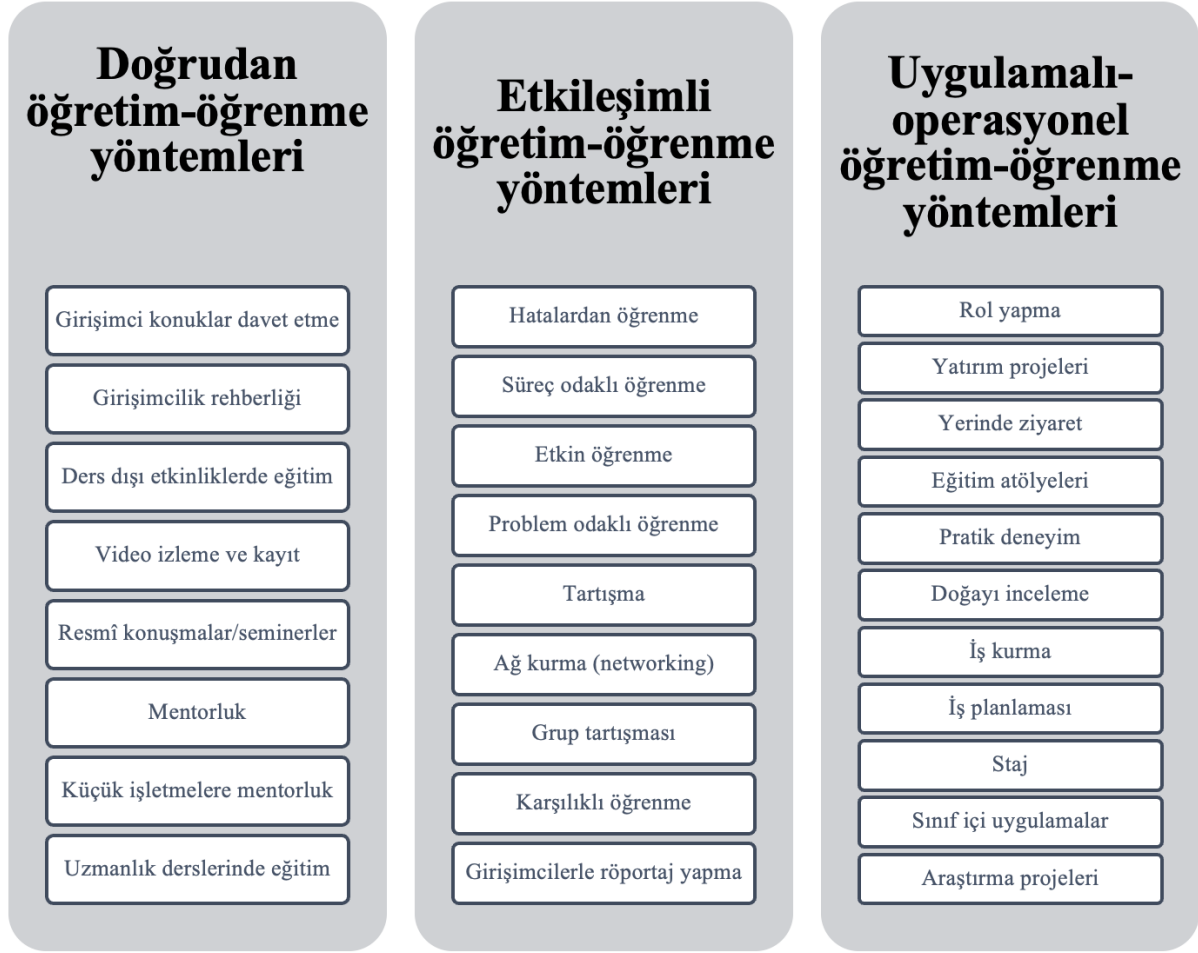
"Girişimcilik ekosistemi" hem akademik alanda hem de politika yapıcılar tarafından tartışmalı bir konu olarak gündemdedir (Cansız vd., 2018). Isenberg (2010), girişimcilik ekosistemlerini

daha ayrıntılı olarak ele almış ve “girişimcilik ekosistemlerini”; müşteriler, sermaye piyasası, liderlik ve kültür gibi somut ve soyut unsurlardan oluşan, karmaşık şekillerde organize olmuş ve girişim yaratımı ile girişimcilik gelişimiyle etkileşim halinde olan organik bir sistem olarak tanımlamıştır. Bilindiği üzere girişimcilik kavramının kökeni ekonomiye dayanmaktadır. Bu neden Isenberg girişimcilik ekosistemi kavramını ekonomik bir bakış açısıyla açıklamaktadır.

Avrupa Birliği’nin (AB) Yeni Beceriler Gündemi, daha dijital ve daha yeşil bir ekonomiye doğru gerçekleşen ikiz dönüşümler için gerekli becerileri ortaya koymuştur. Bu kapsamda STEM mezunlarının sayısını artırmak, girişimcilik ve çapraz becerileri teşvik etmek ve tüm vatandaşların yaşam boyu beceriler kazanmasına yardımcı olmak amacıyla öngörülen eylemleri içermektedir (European Committee of the Regions vd., 2016). Bütüncül bir perspektiften girişimcilik ile ilgili becerilerin desteklendiği bir ortamın oluşturulması temelde girişimci bir eğitim ekosistemi oluşması için önemlidir. Bireylerin doğdukları ve yaşamlarını sürdürdükleri sosyal çevre, girişimcilik özellikleri ile birebir ilişkilidir. Bulundukları toplumsal, teknolojik, ekonomik yapı ve eğitim sistemi bireylerin girişimci düşünceye sahip olup olmamaları noktasında belirleyici olmaktadır (Ersoy, 2010). Bireylerin bulundukları sosyal çevre içinde girişimci eylemlerinin ne kadar desteklendiği ve teşvik edildiği girişimcilik becerilerinin gelişmesinde önemlidir. Her ne kadar girişimcilik öğretilerle denilse de önemli olan husus girişimci bir tavırla atılan adımlar olarak ifade edilebilir.

Eğitim alanında girişimciliğin desteklendiği okul ve sınıflar girişimciliği önemseyen eğitimcilerle mümkün olabilir. Girişimciliğin desteklendiği sınıf atmosferi, girişimci eğitim ekosisteminin ortaya çıkmasına kaynaklık etmektedir. Girişimci ekosistem, girişimciliği önemseyen bir lider olarak öğretmen rehberliğinde öğrencilerin girişimcilik becerilerinin geliştirilmesine yönelik faaliyet ve etkinliklerle sağlanabilir. “Bir okulun ekosistemdeki rolünü, faaliyetlerin (müfredat, ders dışı etkinlikler ve araştırma) ne ölçüde birbiriyle bağlı ve uyumlu olduğu, okulun altyapısı, kaynakları ve kültürü gibi boyutlara ne derece güçlü bir şekilde bağlılık gösterdiği belirler” (Brush, 2014). Programın uygulayıcısı olan öğretmen programla uyumlu bir şekilde dersleri organize ederken, öğrenme-öğretme sürecinin dizaynında ve öğrenci merkezli bir anlayışla uygulamalarını gerçekleştirir. Aynı zamanda alternatif ölçme ve değerlendirme metotlarıyla girişimciliğin gelişmesine katkı sunulabilir. Girişimcilik öğrenilebilir ve geliştirilebilir bir beceri olarak değerlendirildiğinde eğitim ortamlarında buna uygun koşullar oluşturulduğu takdirde ilerleyen yıllarda bireylerin girişimci faaliyetler içinde bulunma durumları etkilenmektedir. Bu durumla bağlantılı olarak iş kurma faaliyetlerinin istikrarlı bir şekilde artması hem toplumsal refah hem de ekonomik kalkınma için gereklidir (Ahmed vd., 2020).

Eğitim sistemi içinde öğretmenlere ve okullara tanınan özerklik ile girişimcilik eğitimi okullarda farklı şekillerde uygulanmaktadır. Okullardan bazıları girişimcilik eğitimi göz ardı ederken bazı okullar ise şirketlerle kurulan iş birlikleri ile iş dünyasının tanıtılması çalışmalarına önem vermektedirler (Mei vd., 2020; Sommarström vd., 2021). Bir başka ifadeyle öğrencilerde girişimcilik anlayışının yerleşmesi ve gelişmesi okulun girişimcilik kavramına atfettiği önemle ilişkilidir. Esmi ve diğerleri (2015), girişimcilikte “doğrudan”, “etkileşimli” ve “uygulanmalı-operasyonel” öğretim-öğrenme yöntemlerinin kullanılabileceğini belirtmektedir. Bu üç öğretim-öğrenme kategorisi Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Girişimcilikte Öğretim-Öğrenme Yöntemleri

Not. Kaynak: Esmi, K., Marzoughi, R., & Torkzadeh, J. (2015). *Teaching learning methods of an entrepreneurship curriculum. Journal of Advances in Medical Education & Professionalism*, 3(4), 172–177, s. 174. Uyarlanmıştır.

Şekil 1’de girişimcilik eğitimi veya genel olarak yenilikçi öğrenme ortamlarında kullanılan öğretim-öğrenme yöntemleri üç temel kategori altında sınıflandırılmıştır. Bunlar; doğrudan, etkileşimli ve uygulamalı-operasyonel olarak sıralanır. Bu açıdan bireylerin girişimcilik becerilerini geliştirilmeye yönelik her bir kategori farklı öğretim-öğrenme yaklaşımlarını göstermektedir. Doğrudan öğretim-öğrenme yöntemleri öğretmen/eğitimci/uzman rehberliğinde öğrencilere ilham kaynağı olma, vizyon kazandırma ve konuya ilişkin genel bilgiler kazandırma amacıyla yürütülen bir süreci anlatmaktadır. Temelde öğrenciye doğru bilgi aktarımı mevcuttur.

Etkileşimli öğretim-öğretme yöntemlerinde öğrencinin süreçte aktif bir şekilde yer alarak üst düzey düşünme becerilerinin gelişiminin de desteklendiği ortam oluşmaktadır. Etkileşimli öğretim-öğrenme yöntemlerinden yararlanıldığı takdirde öğrenciler tartışma, iş birliği ve karşılıklı öğrenmeye dayalı bir süreç deneyimleyeceklerdir.

Uygulamalı-operasyonel süreçlerde öğrenciler gerçek yaşamı tecrübe etme yoluyla girişimcilik becerilerini uygular ve deneyimler elde ederler. Bu üç kategoride yer alan yöntemlerin dengeli ve etkili bir şekilde yürütülmesi öğrencilerin girişimcilik becerilerinin geliştirilmesine olanak sağlayacaktır. Şekil 1’de aktarılan öğretim-öğretme yöntemlerinin girişimci eğitim ekosistemleri için önemli unsurlardan olduğunu dikkate almak gerekmektedir.

Girişimcilik eğitim ekosisteminin oluşması için birçok bileşenin etkisi, etkileşim, bileşenler arasındaki denge ve sürekliliğin sağlanması gerekmektedir. Cansız (2013) girişimcilik ekosistemini oluşturan altı farklı gereksinimden bahsetmektedir. Oysaki bunlardan yalnızca ikisinin eğitim ile bireylere kazandırılabilmesi mümkündür “girişimcilik kabiliyetleri” ve “kültür”. Okullarda verilen girişimcilik eğitiminin temelinde de aslında bu girişimcilik becerisini kazandırma ve girişimciliğe ilişkin bir kültür oluşturma yer almaktadır.

Eğitim ile girişimci eğitim ekosisteminin oluşturulması için AB komisyonu girişimcilik eğitiminde;

- Daha fazla faydalanma için referans modeller yaratacak Avrupa projelerine, teklif çağrılarını yoluyla fon sağlanması,
- AB düzeyinde iyi uygulama ve deneyimlerin değişimini teşvik etmek,
- Politika yapıcılar ve uygulayıcılar için atölyelerin düzenlenmesi,
- Politika yapıcılara ve diğer paydaşlara yardım ağı,
- Avrupa’daki mevcut iyi uygulamalara dayalı kılavuzların yayınlanması ve
- Çalışmaların, göstergelerin ve veri toplamanın yayınlanması gibi faaliyetler yürütmesi gerektiğini belirtmektedir (European Commission, 2020).

Girişimci eğitim ekosistemi, girişimciliğin desteklendiği bir okul ortamının doğal bir sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ekosistemin oluşturulması için, eğitim kurumları, öğrencileri girişimcilik becerilerini kazandıracak programlar geliştirmeli, girişimciliği önemseyen öğretmenler öğrenme sürecini düzenlemeli ve tüm paydaşlar arasında iş birliği sağlanmalıdır. Yaratıcı ve yenilikçi bir eğitim anlayışının oluşması bu sayede gerçekleştirilebilir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Teknolojinin hızla ilerlediği, yapay zekanın geliştiği ve birçok alanda etkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda bireylerin yeni fırsatlar oluşturma ve yenilikçi eylemlerde bulunmaları gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Teknoloji ve yapay zekanın birçok iş alanında yer alması ve çeşitli iş kollarının önünde engel oluşturulduğu yüzyılda, proaktif, iş fırsatları oluşturan ve bu fırsatları değerlendirebilen bireylere duyulan ihtiyacın dikkatle analiz edilmesi gerekmektedir.

“Girişimcilik faaliyetlerinin hızlandırılması, her zaman bir ülkenin sosyo-ekonomik kalkınma ve büyüme hedeflerine ulaşmasının ayırt edici özelliği olmuştur” (Ghafar, 2020). Girişimciliğin geliştirebilir nitelikte bir beceri olduğu bilindiğinden bu becerinin geliştirilmesine yönelik eğitim faaliyetlerinin şekillendirilmesi gerekmektedir. Okul öncesinden başlamak üzere yükseköğretimde ve hatta yetişkin eğitiminde girişimciliğe teşvik edilmesi gerekmektedir. Girişimci özelliklerinin geliştirilmesi açısından eğitim süreçlerine entegre edilecek etkinler ve ayrıca girişimci eğitim programlarıyla girişimci bireyler yetiştirilebilir. Bu sayede okulda bir yandan girişimci yeteneklerin geliştirilmesi desteklenirken bir yandan da bu becerilerin gelişme ortamı için bir okul kültürünün oluşmasına katkı sunacaktır.

Girişimcilik sürecinin merkezinde yer alan girişimci birey, çeşitli fırsatlar arar, orijinal fikirlere sahiptir ve eyleme geçme noktasında başlatıcı konumdadır. Girişimci süreçte yer alan bireylere liderlik eder, sorunlara çözüm üretir ve çevresindekileri motive edicidir. Ülkenin maddi kaynaklarının etkili ve yerinde kullanılması açısından girişimcilik potansiyelinden yararlanılması gerektiği de bilinmektedir. Chavda (2022) girişimciliği ekonomik kalkınmanın omurgası olarak tanımlamaktadır. Doran ve diğerleri (2018), yüksek gelirli ülkelerde girişimcilik tutumlarının ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini, buna karşılık orta ve düşük gelirli ülkelerde girişimcilik faaliyetlerinin kişi başına Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) üzerinde olumsuz bir etki yarattığını ortaya koymaktadırlar. Bu açıdan girişimcilik faaliyetleri

yalnızca bir eylem içinde yer alma durumu değil aynı zamanda ekonomik kalkınmanın itici güçlerindendir.

Girişimci birey, bir strateji belirlerken aynı zamanda girişimin misyonunu, değerlerini ve kültürünü korumaya yönelik adımlar atmaktadır. Girişimci bireyin, insanî enerjisi, azmi ve canlılığı olmadan, en iyi fikirler bile bol kaynak ve personelle desteklense dahi ya başarısız olur ya da hiç hayata geçemez. Tıpkı müzikal, bilimsel ya da atletik yeteneğin tek başına büyük başarıyı garanti etmemesi gibi; farkı yaratanın yaratıcılık, bağlılık, kararlılık, liderlik, kazanma tutkusu ve ekip kurma becerileri olduğu da bilinmektedir (Timmons vd., 2003). Bireylerin potansiyel, yetenek ve becerilerinden tam anlamıyla yararlanabilmesi için girişimcilik becerisiyle desteklenmesi faydalı olacaktır. Din ve diğerleri (2016) de çalışmalarıyla girişimcilik eğitim programının üniversite öğrencilerin girişimcilik becerilerini geliştirmede faydalı olduğunu tespit etmişlerdir. Bu açıdan girişimcilik becerilerinin geliştirilmesine yönelik programlar toplumların ihtiyaç duyduğu girişimci becerilerin yetiştirmesinde etkilidir.

Sonuç olarak, girişimcilik olgusu eğitim alanında yalnızca bireysel beceri kazandırma süreci olarak değil, aynı zamanda çok paydaşlı ve çok katmanlı bir ekosistem yaklaşımı çerçevesinde ele alınmalıdır. Suguna ve diğerleri (2024) iyi tasarlanmış girişimcilik eğitimiyle sosyal sorumluluk sahibi girişimciler yetiştirmede, toplulukları güçlendirmede ve uzun vadeli istihdam fırsatları yaratmada oynadığı kritik rolü ortaya koymaktadırlar. Girişimci eğitim ekosistemi; öğrenciler, öğretmenler, eğitim kurumları, politika yapıcılar, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında sürdürülebilir iş birliklerine dayalı, etkileşim odaklı bir yapı ortaya koymalıdır. Bu yapı, girişimcilik kültürünün eğitim süreçlerine entegrasyonu yoluyla yaratıcı düşünme, yenilikçilik ve problem çözme gibi becerilerin geliştirilmesini de mümkün kılacaktır. Dolayısıyla, eğitim sistemlerinde girişimci yaklaşımların benimsenmesi, bireysel ve toplumsal anlamda girişimcilik ekosistemini destekleyici bir unsur haline gelecektir. Gelecek çalışmalarda, bu ekosistemin daha kapsayıcı, esnek ve etkili biçimde yapılandırılmasına yönelik bütüncül stratejilerin geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Girişimci eğitim ekosistemlerinin oluşturulması için;

- Bu çalışmada derleme yöntemiyle konu incelenmiştir. Gelecekte farklı araştırma yöntemleriyle (nicel, nitel ve karma) konunun derinlemesine araştırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilebilir.
- Girişimcilik bilincinin oluşturulması,
- Girişimcilik odaklı eğitim modellerinden (STEAM, Maker hareketi, sosyal girişimcilik eğitimleri) yararlanılması,
- Girişimcilik becerilerinin geliştirilmesi için çeşitli online platformlarının (Udemy, Coursera vb.) yaygınlaştırılması,
- Uygun ekosistemin oluşması için öğretmen yetiştirme programlarının girişimcilik becerisinin kazandırılmasına yönelik derslerle zenginleştirilmesi,
- Eğitim programlarının girişimcilik becerisi ile ilgili üst düzey düşünme becerilerinin kazandırılmasına için uygun faaliyet ve etkinliklerle desteklenmesinin faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adeyemo, S. A. (2009). Understanding and acquisition of entrepreneurial skills: a pedagogical re-orientation for classroom teacher in science education. *Journal of Turkish Science Education*, 6(3), 57-65.
- Aggarwal, A., & Shrivastava, U. (2021). Entrepreneurship as a career choice: impact of environments on high school students' intentions. *Education+ Training*, 63(7/8), 1073-1091. <https://doi.org/10.1108/ET-07-2020-0206>
- Ahmed, T., Chandran, V. G. R., Klobas, J. E., Liñán, F., & Kokkalis, P. (2020). Entrepreneurship education programmes: how learning, inspiration and resources affect intentions for new venture creation in a developing economy. *The International Journal of Management Education*, 18(1), 100327. <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2019.100327>
- Alparslan, A., Bozkurt, Ö. Ç., & Aydoğdı, A. (2017). Etkin bir girişimcilik eğitim içeriği tartışması: Akademisyenler, girişimciler ve öğrenciler üzerinde saha araştırmaları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Dergisi*, 1(1), 51-63. <https://doi.org/10.31200/makuubd.336182>
- Amalia, R. T., & von Korfflesch, H. F. (2021). Entrepreneurship education in Indonesian higher education: mapping literature from the country's perspective. *Entrepreneurship Education*, 4(3), 291-333. <https://doi.org/10.1007/s41959-021-00053-9>
- Audretsch, D. (2012). Entrepreneurship research. *Management Decision*, 50(5), 755-764. <https://doi.org/10.1108/00251741211227384>
- Aytaç, Ö., & İlhan, S. (2007). Girişimcilik ve girişimci kültür: Sosyolojik bir perspektif. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 101-120.
- Balçın, M. D. (2024). *Fen, mühendislik ve girişimcilik temelli etkinliklerin ortaokul öğrencilerinin mühendisliğin doğası anlayışları, girişimcilik becerileri, kariyer ve yetenek gelişimi öz-yeterliklerine etkisi*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Barba-Sánchez, V., Mitre-Aranda, M., & del Brío-González, J. (2022). The entrepreneurial intention of university students: An environmental perspective. *European research on management and business economics*, 28(2), 100184. <https://doi.org/10.1016/j.iedeen.2021.100184>
- Belitski, M., & Heron, K. (2017). Expanding entrepreneurship education ecosystems. *Journal of Management Development*, 36(2), 163-177. <https://doi.org/10.1108/JMD-06-2016-0121>
- Bianchi, M., & Verganti, R. (2021). Entrepreneurs as designers of problems worth solving. *Journal of Business Venturing Design*, 1(1-2), 100006. <https://doi.org/10.1016/j.jbvvd.2022.100006>
- Binks, M., Ken Starkey, K., & Mahon, C. L. (2006) Entrepreneurship education and the business school, *Technology Analysis & Strategic Management*, 18(1), 1-18. <https://doi.org/10.1080/09537320500520411>
- Brush, C. G. (2014). Exploring the concept of an entrepreneurship education ecosystem. In A. Fayolle (Ed.), *Innovative pathways for university entrepreneurship in the 21st century*

- (pp. 25–39). Emerald Group Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/S1048-473620140000024000>
- Budi, G. S., & Farcis, F. (2021). Students' critical thinking skills in innovating problem solving in the physics entrepreneurship course. *Berkala Ilmiah Pendidikan Fisika*, 9(1), 39-46. <http://doi.org/10.20527/bipf.v9i1.9517>.
- Bulut, Ç., & Aslan, G. (2014). Üniversitelerde girişimcilik eğitimi. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 14(27), 1-20.
- Camacho-Miñano, M.-M., & del Campo, C. (2017). The role of creativity in entrepreneurship: an empirical study on business undergraduates. *Education + Training*, 59(7/8), 672–688. <https://doi.org/10.1108/ET-08-2016-0132>
- Cansız, M. (2013). *Türkiye'nin yenilikçi girişimcileri teknoloji geliştirme bölgeleri örneği*. T.C. Kalkınma Bakanlığı, Sosyal Sektörler ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü (Temmuz, Yayın No: 2850) https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/T%C3%BCrkiye'nin_Yenilikci_Girisimcileri_Teknoloji_Gelistirme_Bolgeleri_Ornegi.pdf
- Cansız, M., Kurnaz, Z., & Yavan, N. (2018). Girişimcilik ekosisteminde Türkiye için yeni bir araç: Yenilik merkezleri/ağları. *Verimlilik Dergisi*, (4), 7-69.
- Carpenter, A., & Wilson, R. (2022). A systematic review looking at the effect of entrepreneurship education on higher education student. *The International Journal of Management Education*, 20(2), 100541. <https://doi.org/10.1016/j.ijme.2021.100541>
- Carpenter, K., & Carpenter, J. (2021). *Introduction to entrepreneurship*. <https://dlib.neu.edu.vn/server/api/core/bitstreams/b5433510-a30f-4310-8402-90a9cddcfb04/content>
- Chavda, K. (2022). Entrepreneurship as the backbone of economic development: a research model. *International Journal of Advances in Engeneering and Management*, 4(8), 1726-1734. DOI: 10.35629/5252-040817261734
- Dalboy, Z., Abul, A., & Bedük, A. (2023). Y kuşağının girişimcilik eğilimlerinin kişilik özellikleri bakımından incelenmesi: Selçuk üniversitesi İİBF işletme öğrencileri üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 26(1), 210-227.
- Dana, L. P. (2007). Toward a multidisciplinary definition of indigenous entrepreneurship. In L. P. Dana & R. B. Anderson (Eds.), *International Handbook of Research on Indigenous Entrepreneurship* (pp.3-8). Edward Elgar Publishing.
- De Lourdes Cárcamo-Solís, M., del Pilar Arroyo-López, M., del Carmen Alvarez-Castañón, L., & García-López, E. (2017). Developing entrepreneurship in primary schools. The Mexican experience of “my first enterprise: entrepreneurship by playing”. *Teaching and Teacher Education*, 64, 291-304. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2017.02.013>
- de Pablo Valenciano, J., Uribe-Toril, J., & Ruiz-Real, J. L. (2019). Entrepreneurship and education in the 21st century: Analysis and trends in research. *Journal of Entrepreneurship Education*, 22(4), 1-20. <http://dx.doi.org/10.1108/00400910810909018>

- Department for Education (2010). *A guide to enterprise education*. https://dera.ioe.ac.uk/id/eprint/680/1/guide_to_Enterprise_Education.pdf
- Din, B. H., Anuar, A. R., & Usman, M. (2016). The effectiveness of the entrepreneurship education program in upgrading entrepreneurial skills among public university students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 224, 117-123. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.05.413>
- Dobra-Constantinescu, A., Veronica Maier, V., & Mădălina-Alexandra Coțiu, M. A. (2024). Entrepreneurship education In Ivascu, L., & Dragan, F. (Eds.), *Entrepreneurship-Digital Transformation, Education, Opportunities and Challenges*. IntechOpen. (pp.1-20). Doi: 10.5772/intechopen.1003356
- Doran, J., McCarthy, N., & O'Connor, M. (2018). The role of entrepreneurship in stimulating economic growth in developed and developing countries. *Cogent Economics & Finance*, 6(1), 1442093. <https://doi.org/10.1080/23322039.2018.1442093>
- Drucker, P. F. (1985). *Innovation and entrepreneurship: Practice and principles*. Harper & Row.
- Durukan, T. (2006). Dünden bugüne girişimcilik ve 21. yüzyılda girişimciliğin önemi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 25-37.
- Ersoy, H. (2010). Kültürel çevrenin girişimcilik tercihine etkisi. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 71-77.
- European Commission (2006). Entrepreneurship education in Europe: fostering entrepreneurial mindsets through education and learning. In: Final Proceedings of the Conference on Entrepreneurship Education in Oslo. http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/support_measures/training_education/doc/oslo_report_final_2006_en.pdf
- European Commission (2020). *Commission's actions on entrepreneurship education*. https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes/learn-and-plan-entrepreneurship/entrepreneurship-education/commissions-actions-entrepreneurship-education_en
- European Committee of the Regions: Commission for Social Policy, Education, Employment, Research and Culture, Fondazione FORMIT, Progress Consulting S.r.l, Soldi, R., Cavallini, S., Friedl, J., Volpe, M., & Zuccaro, C. P. (2016). *A new skills agenda for Europe*, Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2863/708323>.
- Gartner, W. B. (1988). Who is an entrepreneur? *Is the wrong question*. *American Journal of Small Business*, 12(4), 11-32. <https://doi.org/10.1177/104225878801200401>
- Ghafar, A. (2020). Convergence between 21st century skills and entrepreneurship education in higher education institutes. *International Journal of Higher Education*, 9(1), 218-229. <https://doi.org/10.5430/ijhe.v9n1p218>
- Göktaş, P., & Parmaksız, S. (2019). Bir uygulamalı girişimcilik eğitimi örneği olarak; ağ ve teknoloji odaklı uygulamalı girişimcilik projesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 10(24), 275-289. <https://doi.org/10.47477/ubed.836675>

- Granovetter, M. S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360–1380. <https://doi.org/10.1086/225331>
- Gürol, Y., & Atsan, N. (2006). Entrepreneurial characteristics amongst university students: Some insights for entrepreneurship education and training in Turkey. *Education+ training*, 48(1), 25-38.
- Hidayatulloh, M. K. Y., & Ashoumi, H. (2022). Creativity and entrepreneur knowledge to increase entrepreneurial intent among vocational school students. *Journal of Education and Learning (EduLearn)*, 16(4), 434-439. <https://doi.org/10.11591/edulearn.v16i4.19771>
- Holland, J. L. (1997). *Making vocational choices: A theory of careers (3rd ed.)*. Psychological Assessment Resources.
- Hoti, A., Kasap, S., & Malaj, A. (2024). Fostering entrepreneurial mindset in students: a modular framework for integrating entrepreneurship education into engineering capstone projects. *Journal of Educational and Social Research*, 14, 32-44. <https://doi.org/10.36941/jesr-2024-0004>
- Hsieh, C., Nickerson, J. A., & Zenger, T. R. (2007). Opportunity discovery, problem solving and a theory of the entrepreneurial firm. *Journal of Management Studies*, 44(7), 1255-1277. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6486.2007.00725.x>
- Hyytinen, A. (2021). Shared problem solving and design thinking in entrepreneurship research. *Journal of Business Venturing Insights*, 16, e00254. <https://doi.org/10.1016/j.jbvi.2021.e00254>
- Isenberg, D. (2010). *The big idea: how to start an entrepreneurial revolution*. Harvard Business Review. <https://hbr.org/2010/06/the-big-idea-how-to-start-an-entrepreneurial-revolution>
- İşlek, Z., & Yeşilpınar Uyar, M. (2024). Bireysel girişimcilik yönelimi ve analitik düşünme becerileri: yordamsal bir araştırma. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 10(4), 720-730. <https://doi.org/10.5281/zenodo.13085279>
- Kauffman, E. M. (2017). The entrepreneurial mind-set In Hisrich, R. D., & Shepherd, D. A. (Eds), *Entrepreneurship*. McGraw-Hill Education (pp.1-82).
- Kaya-Capocci, S., Pabuccu-Akis, A., & Orhan-Ozteber, N. (2025). Entrepreneurial STEM education: Enhancing students' resourcefulness and problem-solving skills. *Research in Science Education*, 55(1), 103-134. <https://doi.org/10.1007/s11165-024-10189-y>
- Kedikli, E., Mutlu, Z., & Söngü, İ. (2020). Üniversite öğrencilerinin girişimci kişilik özellikleri ve kariyer planlamaları açısından incelenmesi. *International Scientific Researches Congress2020 Gümüşhane* (pp.370-386). Gümüşhane, Türkiye.
- Kim, J. Y., Choi, D. S., Sung, C. S., & Park, J. Y. (2018). The role of problem solving ability on innovative behavior and opportunity recognition in university students. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 4(1), 1-13. <https://doi.org/10.1186/s40852-018-0085-4>
- Knight, F. H. (1921). *Risk, uncertainty, and profit*. Houghton Mifflin.

- Korkmaz, O. (2012). Üniversite öğrencilerinin girişimcilik eğilimlerini belirlemeye yönelik bir araştırma: Bülent Ecevit üniversitesi örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(2), 209-226.
- Krueger Jr, N. F., Reilly, M. D., & Carsrud, A. L. (2000). Competing models of entrepreneurial intentions. *Journal of business venturing*, 15(5-6), 411-432. [https://doi.org/10.1016/S0883-9026\(98\)00033-0](https://doi.org/10.1016/S0883-9026(98)00033-0)
- Kuckertz, A., & Wagner, M. (2010). The influence of sustainability orientation on entrepreneurial intentions-Investigating the role of business experience. *Journal of business venturing*, 25(5), 524-539. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.2009.09.001>
- Kuratko, D. F. (2007). *Entrepreneurship: Theory, process, practice* (7th ed.). Thomson South-Western.
- Liu, H., Kulturel-Konak, S., & Konak, A. (2021). Key elements and their roles in entrepreneurship education ecosystem: comparative review and suggestions for sustainability. *Sustainability*, 13(19), 10648. <https://doi.org/10.3390/su131910648>
- Lu, G., Song, Y., & Pan, B. (2021). How university entrepreneurship support affects college students' entrepreneurial intentions: an empirical analysis from China. *Sustainability*, 13(6), 3224. <https://doi.org/10.3390/su13063224>
- Martin, C., & Iucu, R. B. (2014). Teaching entrepreneurship to educational sciences students. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 4397-4400. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.954>
- Matlay, H. (2005). Researching entrepreneurship and education: Part 1: what is entrepreneurship and does it matter?. *Education+ Training*, 47(8/9), 665-677. <https://doi.org/10.1108/00400910510633198>
- Mei, H., Lee, C. H., & Xiang, Y. (2020). Entrepreneurship education and students' entrepreneurial intention in higher education. *Education Sciences*, 10(9), 257. <https://doi.org/10.3390/educsci10090257>
- Nurullayevna, S. N., & Axadovna, M. S. (2025). History of entrepreneurship. *Modern education and development*, 18(8), 360-363. <https://scientific-jl.com/mod/article/view/719>.
- Oosterbeek, H., Van Praag, M., & Ijsselstein, A. (2010). The impact of entrepreneurship education on entrepreneurship skills and motivation. *European Economic Review*, 54(3), 442-454. <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2009.08.002>
- Osmani, M., El-Haddadeh, R., Hindi, N. M., & Weerakkody, V. (2022). The influence of creativity on the entrepreneurial intention of university female graduates: An SEM approach. *Industry and Higher Education*, 36(5), 556-567. <https://doi.org/10.1177/09504222211061231>
- Özdemir, P. (2016). Girişimcilik eğitimi ve üniversitelerimiz. *Journal of Entrepreneurship & Development/Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, 11(1), 224-240.
- Pita, M., Costa, J., & Moreira, A. C. (2021). The effect of university missions on entrepreneurial initiative across multiple entrepreneurial ecosystems: evidence from europe. *Educ. Sci.*, 11, 762. <https://doi.org/10.3390/educsci11120762>

- Roslan, M. H. H., Hamid, S., Ijab, M. T., Yusop, F. D., & Norman, A. A. (2022). Social entrepreneurship in higher education: challenges and opportunities. *Asia Pacific Journal of Education*, 42(3), 588-604. <https://doi.org/10.1080/02188791.2020.1859354>
- Saputra, Y. A., Novilia, F., & Hendrayati, H. (2023). Entrepreneurship curriculum in higher education: a systematic literature review (SLR). *West Science Interdisciplinary Studies*, 1(12), 1519-1531. <https://doi.org/10.58812/wsis.v2i05.931>
- Sarasvathy, S. D. (2001). Causation and effectuation: toward a theoretical shift from economic inevitability to entrepreneurial contingency. *Academy of Management Review*, 26(2), 243–263. <https://doi.org/10.5465/amr.2001.4378020>
- Schumpeter, J. A. (1934). *The theory of economic development: an inquiry into profits, capital, credit, interest, and the business cycle*. Harvard University Press.
- Secundo, G., Gioconda, M. E. L. E., Del Vecchio, P., Gianluca, E. L. I. A., Margherita, A., & Valentina, N. D. O. U. (2021). Threat or opportunity? A case study of digital-enabled redesign of entrepreneurship education in the COVID-19 emergency. *Technological forecasting and social change*, 166, 120565. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120565>
- Selanik Ay, T., & Acar, Ş. (2016). Sınıf öğretmenlerinin girişimcilik becerisi kazandırmaya yönelik görüşleri. *Electronic Journal of Social Sciences*, 15(58), 960-976. <https://doi.org/10.17755/esosder.258829>
- Sheng, D., & Wang, Y. (2022). Design of innovation and entrepreneurship education ecosystem in universities based on user experience. *Mathematical Problems in Engineering*, 2022(1), 3266326. <https://doi.org/10.1155/2022/3266326>
- Shi, Y., Yuan, T., Bell, R., & Wang, J. (2020). Investigating the relationship between creativity and entrepreneurial intention: the moderating role of creativity in the theory of planned behavior. *Front. Psychol.* 11, 1209. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.01209>
- Sijde, V. D. P., Ridder, A., Blaauw, G., & Diensberg, C. (Eds.). (2008). *Teaching entrepreneurship: cases for education and training*. Heidelberg: PhysicaVerlag.
- Sommarström, K., Oikkonen, E., & Pihkala, T. (2021). The school and the teacher autonomy in the implementing process of entrepreneurship education curricula. *Educ. Sci.* 11, 215. <https://doi.org/10.3390/educsci11050215>
- Suguna, M., Sreenivasan, A., Ravi, L., Devarajan, M., Suresh, M., Almazyad, A. S., Xiong, G., Ali, I., & Mohamed, A. W. (2024). Entrepreneurial education and its role in fostering sustainable communities. *Scientific reports*, 14(1), 7588. <https://doi.org/10.1038/s41598-024-57470-8>
- Tarhan, M. (2019). MEB 2023 eğitim vizyonu çerçevesince Türkiye’de girişimcilik eğitiminin geleceğine yönelik bir değerlendirme. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19 (2), 667-682. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.20xx.xx.xxxxxx-xxxxxx>
- Tarhan, M. (2021). Girişimcilik becerisinin kazandırılması bağlamında girişimcilerin öz yaşam öykülerine yönelik bir değerlendirme. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim*

Fakültesi Dergisi, 21(1), 74-86. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2021.21.60703-815358>

- Tiberius, V., & Weyland, M. (2024). Improving curricula for higher entrepreneurship education: an international real-time delphi. *Education Sciences*, 14(2), 130. <https://doi.org/10.3390/educsci14020130>
- Timmons, E., Spinelli, S., & Ensing, P. C. (2003). Entrepreneurship for the 21 st century. *New venture creation*, McGraw-Hill Ryerson, 3, 249-256.
- Timmons, J. A. (1999). *New venture creation: Entrepreneurship for the 21st century* (5th ed.). Irwin/McGraw-Hill.
- UNESCO (2020). *Bridging innovation and learning learning in TVET*. <https://unevoc.unesco.org/bilt/BILT+-+Entrepreneurship+in+TVET>
- Wang, S. Y., Wu, X. L., Xu, M., Chen, Q. X., & Gu, Y. J. (2021). The evaluation of synergy between university entrepreneurship education ecosystem and university students' entrepreneurship performance. *Mathematical Problems in Engineering*, 2021(1), 3878378. <https://doi.org/10.1155/2021/3878378>
- Yaman, A. (2023). Okulöncesi eğitimde girişimcilik ve sosyal girişimcilik eğitim. *JINENIS*, 2(1), 68-92. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7789765>
- Yılmaz, A. S. (2014). Bir sosyal değişim ajanı olarak girişimcilik eğitimi. *Journal of World of Turks/Zeitschrift für die Welt der Türken*, 6(1), 297-310.
- Yurtseven, R. (2020). İlkokulda girişimcilik eğitimi: amaç, içerik ve öğretim süreci. *Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi*, 3(2), 135-153. <https://doi.org/10.47477/ubed.836675>
- Yurtseven, R., Ergün, M., & Ocak, G. (2021). İlkokullar için geliştirilen girişimcilik öğretim programının öğrencilerin öz-yeterlilik inançlarına etkisi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(80), 1832-1845. <https://doi.org/10.17755/esosder.866850>
- Zhang, Y., Duysters, G., & Cloudt, M. (2014). The role of entrepreneurship education as a predictor of university students' entrepreneurial intention. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 10, 623-641. <https://doi.org/10.1007/s11365-012-0246-z>